

MOZGÓKÉPEK

a vad szél
a nyugtalanító és szilaj
rohanás a kihalt téren át
egy nyakigláb kamasz
mint akinek múltja sincsen
úszó sziget a habok árján
tízezer levelével a nyárfa
elnyúlt testével a menekülő
az álomban látott sistersző
és tekeredő ezüstoffolyó
aztán a nyers váratlan képsor
ahogyan a kés ahogyan a tagló
az előtte mocorgóra sietve
újra és újra lecsap

Papp András

ÉS MEGÉRZIK A FÉNYT A GYÖKEREK

A harangoknak sincs egyforma hangjuk, mondják, hogy az ujjaink sem egyformák. Endre mégis azt mondta nekem a rominád szétszedése közben, hogy ő most egy kis időre megnémul. Elhallgat, kicsit olyan lesz, mintha meghalna. És legyek én a hangja. A fülem nyugodtan tegyem a szívére. Azt mondom, amit belőle hallok. A világtörténelemben volt már ilyen testvérek között. Gondoljak csak Mózesre és Áronra. S ha magát nem is hiszi prófétának vagy valamiféle kiválasztottnak, engemet meg a legkevésbé főpapnak, attól azért még közvetíthetem, amit ő nekem közvetít. És ne gondoljak nagy dolgokra, meg fogom érteni.

Még néhány méretre vágott lécet kellett kiszednünk a két félholdszerű farostlemez sablonja közül. Nem feleltem. A harapófogóm visítva kanyarintotta ki a fényes szeget. S mindezt úgy mondta, hogy ő sem hagyta abba a szeghúzást, a fessegetést, a kalapálást, mivel a kőműves, aki néhány perccel előbb távozott, a holnapi padlóburkolás miatt sürgette a rominád eltávolítását. Miután kivettük a frissen rakott boltív alól a sablont, a kőműves a gyönyörködésre sem hagyott időt, csupán kétkedő megjegyzésünkre válaszolt némiképp ráérősen, a tapasztalt mesteremberek elnéző és felsőbbrendű mosolyával; nem fog az leesni, biztosak lehetünk benne, ezek a téglák már tartják egymást.

Lélek ez, mondta, miközben az üvegből kikortyolta maradék sörét. Lelke lesz a háznak, téglá a téglába épült, szervesülni fog. És eztán szerve lesz a háznak. Úgy ám, nemi szerve, a lélektől.

Jó volt hallani, hogy ennyire biztos a dolgában. Endre mosolygott, s azt mondta, hogy akkor most tulajdonképpen a lélekmankót fogjuk szétszedni. S ott találjuk majd a vénuszdombot.

A kőműves legyintett. A frászkarikát. A léleknek nincsen is semmiféle mankója. Hová gondolunk. Lélek az, ami ott marad a sárban. Egy kis buborék. S ami abból a sárból lesz, az csak azért lehet jó és szép, mert akkor ott van az egészben egy parányi tisztá rész.

Mondanom se kell, ez nagyon tetszett nekünk, már csak az állítások ellentmondássága miatt is. Figyelmeztettük, majd azt firtattuk, hogy miért keveri az anyagba az anyagtalant, s miért véletlenszerűen, esetlegesen. Vagyis hogy az anyagtalant miért csak az anyaggal együtt tudja elképzelni, s nélküle miért nem. Mert nekünk a boltív a vörös téglával sohasem lesz a ház lelke, hanem csak az a semmis levegő és az a tér, ami „boltívesül” alatta. Erotikával kevert vakolatát pedig szigorúan lemeszeljük.

Ne kötekedjünk, ne zavarjuk össze. Ő szereti, amit csinál.

Ismét legyintett. S valami oktondi szokásból, vagy mert igen rendszerető és pontos ember lehet, az üres üvegre visszapattintotta a kupakot, és letette a tálalópult malterbogyós tetejére. Dús és fehér kackiás bajszáról a kézfejével törölte le a láthatatlan sörnyomokat.

És ne is filozofálgassunk. Holnapra legyen elbontva a rominád, legyen beáztatva a csempé. És nehogy kiránduljunk már a Vénuszon.

Arra gondoltam, Endre biztosan beleolvasott a papírjaimba. Vagy egyszerűen érzi, mint már annyiszor, hogy vele, ám tudomásán kívül történik valami. Még nem találtam elérkezettnek az időt, hogy megmutassam neki az alvászavaromban, az éjjeli órák magányában született írásaimat. Buta és gyerekes dolog volt ez részemről, szégyenérzet volt bennem amiatt, hogy utánozni kezdtem.

Gyermekkorunkban, talán a sok hasonlósági jegy miatt, állandó témát adott és konfliktust okozott, hogy ki utánoz kit. Eldönthetetlen viták voltak ezek; mindketten az utolsó szót akartuk kimondani. Mert biztos úgy éreztük, a sikeres kimondás esetén az utolsó az elsőség bizonyítéka. Igazság volt a beszéd, a csöndben és az elhallgatásban a hamisság, a másik igazának elismerése volt. De mindenféle biztosíték nélkül, hiszen bárhol, bármikor újra kezdhettük az egészet.

Szégyen is ezért volt bennem, mivel úgy láttam, az utolsó szó kimondásának lehetőségét bebiztosította magának a nemrég megjelent könyvével, de ekkor még nem sejtettem, milyen tragikus fordulatot tartogat a jövő. Ugyanakkor az fel sem merült bennem, hogy az írásaimmal bármit is kezdjek, vagy hogy novelláknak nevezem azokat.

Egy esős este kezdtem el. Kint semmit sem csinálhattunk, az aznapi bentit pedig már elvégeztük, ácskapoccsal vertük ki a téglák közül a fugát. Most az egyszer pihenjük ki jól magunkat, javasolta, az idő is elég álmosító. A felújítás kezdetétől a hátsó szobában laktam, ahol a bútorok egyik részét zsúfoltuk össze. Ide állítottuk be a szekrétérét is, egyedül ezt tettük a helyére. Mindent elrendeztet benne és rajta, hogy „üzemképes” legyen, ha netán írni akar. Ő az utcafront felőli tágasabb szobában aludt, szintén összezúfolt bútorok között. A felesége a két gyerekkel erre az időre hazaköltözött a szüleihez. Lefeküdni még nem volt kedvem, de ahhoz sem, hogy a fél szobát

átpakolva érjem el az N vagy a P betűs dobozokat, melyekbe a könyveit pakolta. Amióta ismét együtt voltunk, újból foglalkoztatni kezdett az azonosság és a különbözőség gondolata. Egy történet keretében ezt akartam végiggondolni, mert azt meg éppen tőle hallottam, hogy a kéz lassúsága jótékonyan hat a gondolatokra azáltal, hogy míg egyet leírunk, addig számtalan más gondolat is eszünkbe ötlük, közben rendszerezhetünk, formálgathatjuk kis igazságainkat. Ki akartam próbálni, a magam örömére.

Odakint sötét volt, az eső elállt. Kinyitottam az ablakot, és rágyújtottam. Éreztem, hogy izgulok. Kényszeresen vakargattam szabad kezemmel a tarkómat, dörzsöltem a szemöldökömet. Mert bármennyire is a papíron kell végiggondolni valamit, előbb mindenképpen szükséges, hogy papír nélkül, amolyan laza cigarettázgatás közben előgondolatokat találjak.

A sötét csendben apró cuppanásokat hallottam az ázott föld felől. Az egész udvar cuppogott. Tudtam, addig nem kezdhetem el, míg ki nem derítem, mi okozza ezt a rejtélyes, soha nem hallott hangot. A kisebb vihar után az ég kitisztult, a levegő nem volt hűvös, inkább friss. Amint kiléptem, a csőszerű elemlámpával az égre világítottam; a fénycsóva tölcészerűen indult a kezemtől, de a másik vége valahol elveszett a sötétben. Aztán húztam egy képzeletbeli egyenest a Nagy-Göncöl alsó sarkának csillagától ferdén lefelé, ám az Ikreket így sem találtam. Talán már a horizont alá került, ugyanis legutóbbi keresgélésem óta hetek teltek el, a Göncölszékér pedig jócskán északi irányba fordult, még lejjebb nyomva ezáltal a nyáron különben is nehezen látható Ikreket.

A nyers föld tele volt gilisztákkal. Rózsaszín, nyálkás testükkel egymást keresték. Fél testtel kúsztak, tapogatóztak, a másik felük a járatban maradt. Néha megriadtak egymástól, olyankor villámgyorsan visszahúzódtak az üregbe. Ám a mozdulat gyorsasága egy pillanatra megnövelte gyűrűs testük átmérőjét, az üreg előtt összetorlódott a hosszúságuk. S amikor végre sikerült behúzódniuk, és testük visszanyerte eredeti alakját, vákuumszerűen cuppant az üregben a levegő. Kis idő múltán megint előbújtak, s ha valamelyik neki megfelelő párt talált, kezdetét vette a lassú egymásra csúszás. Kölcsönös félénkségüknél csak a szerelmi vágyuk lehetett erősebb. A középső vastag gyűrűnél tapadtak össze, miközben a másik felük még mindig a járatban maradt. Ilyen szorongásosan ölelkeztek a giliszták eső után. Bár lehetséges, hogy amit én óvatos tapogatózásnak láttam, az nem volt több afféle násztáncnál, rituális játéknál, ami megnyitja a gyűrűket. Hogy oly oldható csomót kössenek egymás testén, ami mégis maradandóvá teszi együttlétük szorongásos perceit abban a még meg sem született gilisztában, amelyiknek majd ugyanolyan félénken kell közelednie párja felé egy esős nyári estén, mint ahogyan én azt akkor láttam. A giliszták egyformák voltak, se fiúk, se lányok, s talán a megírandó téma miatt gondoltam, hogy ikrek. Puha testükön semmi nem utalt nemiségükre. S azt a képtelen gyanút keltették bennem, hogy talán azonos neműek is. Homokos giliszták, gondoltam mosolyogva, de túl olcsó poénnak találtam, s a szavak szóhasználatára oly kényes Endre biztos nem is venné jó néven tőlem. Annak viszont biztos örülné, hogy újfent képes voltam megfigyelni valami olyasmit, ami annak előtte hidegen hagyott. Mármost az ideköltözésem előtt.

Hát igen, mindennap beindítottam a kis Thermopressz kazánt, kinyitottam két-három tolozárát és kész. Télen melegedtem, nyáron árnyékot kerestem, jóformán ennyit csináltam egész évben, amiért Endre nem egyszer, sem kétszer rosszallását fejezte ki elég közönséges szavakkal. Szándékosan volt ilyen durva. Sose hagyott békén.

Egy idő után már nem is tiltakoztam, csak hallgattam a gőz sistergését. Munkavégzés előtt leiszapoltam, s ha két köbméter után keményedni kezdett a lágyvíz, amit egy külön kis laborfelszereléssel ellenőrizhettem, elindítottam a regeneráló berendezést. Körülbelül egy óra alatt elvégezte magának a programot, a lassú- és a gyorsmosást. Gázkazan mellett kényelmesen és hosszan el lehet üldögelni úgy, hogy az ember semmire sem gondol, vagy hogy bárki is megzavarná. Ezért a nyugalomért és egyedüllétért választottam a fűtést, ám ezt hiába mondtam neki, foglalkozással ellentétben léhűtőnek nevezett. Közönyöm általános volt, egyedül talán még ő számított valamenynyire. S hogy bizalmát és jóindulatát végleg el ne veszítsem, megnyugtató előadtm egy eléggé kétes értékű elméletet. Azt mondtam, hogy hallgatózom. Nézek. Szagolok. Tapogatózom. Mert számomra valahogyan minden ezzel kezdődik. Anélkül persze, hogy tudnám, a végére értem-e valaminek, ahonnan és amitől elkezdhető valami más. Az edzet és a vég meghatározásának szempontjából sajnos használhatatlan az a felismerés és finom különbségtézés, hogy a lusta ember szó szerint a semmit „teszi”, ami máskülönben a további semmittevéshez szükséges-kényszeres cselekedetként is fölfogható, míg a szemlélődő semmittevő ilyenkor is tapasztalatokat gyűjt. A két semmittevés közül az előbbit leggyakrabban a gondolkodás nélküli cselekedet váltja föl, ugyanakkor a szemlélődés csöndjében megterem a következő cselekedet gondolata. Ahhoz meg igen okos embernek kell lennie valakinek, hogy az ilyesféle semmittevéseket megkülönböztesse. S a feladat nehézségéből következően az meg végképp eldönthetetlennek látszik, hogy a semmittevésben véget ért-e valami, avagy éppenséggel általa és vele kezdődik.

Endre nevetett, s azt mondta, hogy nem is vagyok olyan hülye, amilyennek kinézek, de én ezzel őt nem veszem le a lábáról. Mert ő biztosra veszi, hogy én nem szoktam szemlélődni, én elherdálom a tapasztalataimat, nem okulok a kudarcaimból, tanulságot semmiben nem látok, mert nem is keresek, jövőm éppúgy nincs, mint ahogyan múltam sincs. És áruljam már el, miféle örömeim vannak nekem, csak mondjam meg, vannak-e örömeim, mert szerinte nem normális dolog, hogy még most sincsenek barátaim, barátnőim, s ha nekem nincs olyan, ami örömet szerezhetne, akkor biztos olyan sincs, ami fájdalmasan érintene, mert ő úgy látja, részvétlenül szitálódnak át rajtam a szomorú események is.

Helyeslően bólogtattam, és hallgattam. Majd azt mondtam neki, hogy többször elképzelttem egy kazánrobbanást. És olyankor mindig közelebb ülök a tűzhöz egy kicsit.

Marha, mondta indulatosan, és sajnálkozva, szomorúan nézett rám. És ne higgyem, hogy neki apámmal olyan könnyű volt egyedül.

Ekkor átölelte a nyakam, és a vállához szorította a fejem. Tudtam, hogy ő is sír.

Gazos emlékeink, mondtam egyszer. Nem lehet őket kigyomlálni. Most pedig közös tragédiánk csöndjét hallgattuk egymásban. Hallottam a vállán, hogy sír a teste; két nagy sóhajtás kapaszkodott egymásba. Tőle vártam a feloldás mozdulatát is, mert ennek is véget kell érnie egyszer, mindjárt fel kell olvasnia, várja a közönség.

Egy pinceklubban olvasott fel frissen megjelent könyvéből. Már kezdenie kellett volna, mégse tolt el magától. S pusztán csak az a közlés, hogy ma vett egy házat, kibontott az ölelésből. Lesz rajta egy kis munka, számítok rád, és elindult lefelé a lépcsőn. Nem követtem mindjárt, cigarettát kerestem a zsebemben, és rágyújtottam.

Ez volt az első alkalom, amikor elkísértem az estjére, hallani akartam, hogyan szólalok meg a könyvében, az ő szavaival. S mondhatom, nem okozott csalódást, örültem sikerének, ami a közönség érdeklődő kérdéseiből egyértelműen érezhető volt.

Könyvében egyébként olyan gondolatokat láttam végiggondolva, amelyeket nekem is már rég végig kellett volna gondolnom, ha nem hiányzott volna belőlem az önfegyelem, a szigorúság, a következetesség, az üres perceimről való lemondás, valamiféle bátorság, mely nem is annyira a kimondáshoz kell, mint inkább a múltammal történő szembesüléshez. Ő valahogyan előbb eszmélt föl, hogy ezt kell csinálnia. A kiírás kényszerének kell engedelmeskednie, mert az akkor gyógyítóan hat elmebajára. Tehát hogy úgy védekezzen a tűz ellen, hogy mielőtt a lángok elérnék, tüzet gyújt maga is, amint azt gyakran teszik bizonyos prérítüzek oltásakor. S addig, míg én a kazánfűtés magányában és melegében csupa haszontalan dolgot műveltem, ami védekezésnek nem, legföljebb menekülésnek mondható, ő legalább elkezdett valamit. Átengedtem másoknak a megismerést, tulajdonképpen a gondolkodást, mármint az önálló gondolatalkotást, és megelégedtem az olvasmányélmények adta képzelettel, ami szorosán egy könyv írójának képzelete mentén halad. Egyszóval nem akartam magamnak problémákat, kielégíthetetlen vágyakat, megszüntethetetlen szorongásokat. Ám könyvének megjelenése egyszerre mindent megváltoztatott, nem menekülhettem előle, miután elolvastam. Rám gyakorolt hatását csupán azzal próbálom érzékelteni, hogy amikor írni kezdtem, olybá tűnt, mintha az ő könyvét folytatnám. Erre aztán éppen Endre figyelmeztetett azon az estén, amikor a rominád elbontása után és a csempék kiskádban történő beáztatását követően kiültünk az udvarra. Éreztem, hogy tovább nem odázhatom el a választ kérésével kapcsolatosan, s ahelyett, hogy egyértelmű feleletet adtam volna, megmutattam a kéziratomat.

Szelíden azt tanácsolta, ne tegyem. Ne értsem félre, nem az írásról akar lebeszélni, hanem az utánzásról. Mivel a könyv folytatásához leginkább neki volna illetékessége. De az is nyilvánvaló, még ha folytatható is, nem szabad. Illetőleg másképpen kell ugyanazt csinálni.

Többet nem mondott ezzel kapcsolatban, én pedig úgy ítélt meg, melleleg rosszul, hogy valamit, ami az írás lényegiségéhez tartozó dolog, szándékosan elhallgat, mert talán féltékeny, hiszen elvileg egyforma képességekkel rendelkezünk, nyelvérzékenységünknek közel azonosnak kell lennie. Mondataim többszöri visszaolvasása közben egyértelműen látható volt, hogy hasonló jelzős szerkezeteket alkotok, mint amelyeneket ő is az általam sokat bírált könyvében. Aztán azt is észrevettem, hogy részletezek, dialektizálok és analizálok, hogy ugyanazt a problémát hasonló gondolatmenettel igyekszünk megoldani, és hogy hasonló a problémamegoldás mondatokkal igazolható következetessége is mindkettőnkénél, s ez az, ami már több, mint másolás, utánzása egyfajta írástechnikának. S szókincsbeli választékosságunkra igen jellemzők azok a példák, amelyek egy kulcsfontosságú jelenetet ugyanazokkal a szavakkal mondanak el, mintha mindketten ugyanazokat a szavakat ismernénk és használnánk egy nehezen kifejezhető érzés leírásakor. Mintha valóban lenne egy közös hangunk, amin csodálkozni persze különösebben nem lehet okunk, hiszen nyugodtan állítható, ugyanegy formából valók vagyunk, akár a harangok.

Még megkérdeztem tőle, akkor miért nem csinálja ugyanazt másképp, miért hallgat mostanában.

Ez, amit mi itt most csinálunk a háznál, túl van mindazon, ami a szelleminek még pihenést jelentene. A fejemben téglá van és malter, sóder és cement. Ami aztán szépen belekötött az agyamba. Hogy csak a gond lehet ilyen tartós és szilárd, mint a beton, az utóbbi időben gyakran fáj a fejem. S ahhoz, hogy írni tudjak, előbb szét kell majd valahogyan törni a fejemben ezt a kemény, cementes dolgot.

Láttam, hogy ideges lesz, harapdálja az alsó ajkát, és tördelte az ujjait. Éreztem, hogy szenved az agyába kötött beton miatt. Ebben aztán tényleg nem segíthettem. Én elkezdtem mindenestre. Megpróbáltam a fokozatosan közössé váló történetünk első mondatait leírni.

Amint visszamentem a szobába, hallgatóztam egy kicsit, az elemlámpa még mindig égett a kezemben. Csönd volt az építkezési törmeléktől nyers és barátságtalan házban, Endre elaludt. Amikor lehajtottam a szekreter írólapját, összerendeztem a mágnes-csappantyú hangos pattanásától. Hirtelen olyan érzésem támadt, hogy szentségtörést követek el, valamiféle becstelenséget teszek, ugyanakkor tudtam, Endrének ezt majd meg kell értenie és meg kell bocsátania; mert olykor talán éppen azért követjük el kis bűneinket, hogy érezzük, hogy szégyentelenül élvezzük a másik elnéző nagyvonalúságát, ami egyben az irántunk érzett szeretetének a próbatétele is lehet. Az ő tollával írtam, az ő papírját használtam.

Léniáról és Kornélról, erről a testvérpárról akartam az azonosság és különbözőség jegyében történetet írni, akik ikrek ugyan, de eltérő nemiségük miatt természetesen nem egypetéjűek. De amint megmutattam Endrének a kéziratot, egyéb problémákkal is bővült az írás, ami az újabb szereplők felbukkanásának volt köszönhető. Kezdetben Endre csak a hátam mögött állt. Figyelt, és hallgatott. Később aztán bele is javított a szövegekbe. Egyszerűen áthúzott bizonyos mondatokat, és én hagytam. És akkor sem kellett magyarázkodnia, mikor hosszú oldalakat írt meg, és azokat észrevétlenül a kézirataim közé csempészte. Nem szóltam. Egyes szám első személyben fogalmazott ő is. S mennél többször olvastam vissza a meglévő szövegeket, annál inkább éreztem, hogy én írtam azokat is. Egymásba fogalmaztunk, szavainkkal ölelkeztünk. És sem most, sem pedig a későbbiekben nem látom szükségét annak, hogy az általa megírt szövegeket kiemeljem és azonosítsam. Ez kettőnk legfontosabb és legkölsönösebb ajándéka. Mert működőképesnek bizonyult bizarr ötlete; egyszerre kondult és egyformán szólt bennünk a mese hangja; cselekmény és csoda, leírás és jellemábrázolás. Ugyanaz, kicsit másképp, amit ő is leírhatott volna, ha nincs ott a fejében az a fájás és szenvedés. És hát valószínűleg ezért kellett, miközben mindvégig közvetlenül érezhettem az ő fájását és szenvedését. Folyamatában megragadhatatlan és elemezhetetlen, amikor a harang kötelébe kapaszkodva hintáztunk, és hallgattuk egymást; egyenletes lendület van, emelkedés és süllyedés van, fölötte pedig tovaterjedő hang, hang, hang, mintha harang.

Most már biztosan tudom, bennem volt szívverése és lélegzete. És aztán bennem maradt árva és reménytelen csöndje is, mely hangjának árnyéka csupán. Ezt az árnyékot kell látnom, hogy hangjára emlékezek most, néhány héttel halála után.

Most már megvallhatom, hogy akkor testvéri hasonlata volt leginkább érthető, s ugyanakkor a legjobban elgondolkodtató is. Nem tudtam, mit akar, hogyan képzei. Mert ha Mózes szavakkal mondta el Áronnak, amit az Úristentől hallott, a verbalitás fölöslegessé teszi Áron közvetítői megbízatását éppúgy, mint részéről a kimondás vállalását. Tudjuk azonban, hogy az Úristen sokszor Áron jelenlétében beszélt Mózeshez, illetőleg szólt egyszerre mindkettőjükhöz, ami pedig logikailag teszi zavarossá az egyébként nagy lelki és szellemi azonosságot követelő közvetítői kapcsolatot: miért kell két ember ahhoz, amihez egy ember is elég?

Ha a kifürkészhetetlen dolgok közé soroljuk Mózes és Áron médiumszerű működését, mi ezt magunkra vonatkoztatva nem tehetjük meg, mivel eleve logikátlan és vitatható volt már maga a szándék is. Lehetséges-e sejtéseink, megérezéseink összeadá-

sa, amelyek vélhetően, testvéri azonosságunkra igen jellemző módon, az összeadás pillanatában vagy az *összehallgatás* folyamatában rögtön külön is válnak? És mi más is lenne az a hang, ha nem valamely tébolyult gondolat nagyon is közérthető előadása. Egy felszálló, leheletté finomuló beszéd, mely mindazonáltal mégse nélkülözheti a szellemességnek azt a kis nehézkességét, ami benne a maradandóság és nehezen fedhetőség illúzióját kelti.

A megígért hangátadásról eszembe jutott a mesebeli hableány, aki szerelmi vágyakozásában lábakat kért a vízi boszorkánytól, hogy teljes értékű ember legyen. Halfarkával együtt gyönyörű hangját is oda kellett adnia, ez volt a fizetség. S amit érte kapott, abban nem sok öröme telhetett; a lábak ugyanis minden lépésnél elviselhetetlen fájdalmakat okoztak. Fájdalomban járt, s a viszontszerelemhez így sem vitték közelebb. Csak szenvedése teljesülhetett be, mikor könnyű habbá változott. Akkor még nem tudtam, hogy Endre milyen beteg. Fejfájási panaszaim nekem is voltak.

De mintha a jelekből soha nem volna elég! A rominád szétszedésének délelőttjén történt, a fóliásátor előtt, a zöld álmennyezetnek is nevezhető szőlőlugas alatt álltunk, mikor elhúzott fölöttünk egy ijesztő szerkezet. Szinte a semmiből jött, a levegősemmiből az a motoros sárkányrepülő, ék alakú szárnya alatt piros bukósisakos pilótával, amelyikről mindkettőnknek ugyanaz jutott eszébe. A helynek és a látványnak bizonyára egyformán része volt abban, hogy Szép Ernő történetére gondoltunk. Arra az igaz történetre, amikor az író Balatonfüreden felkereste Blaha Lujza nagyasszonyt. A tornácon beszélgettek, amikor egyszer csak látják, hogy két kezdő aviatikus a Balatont akarná szépszerével átröpülni. Erre azt a babonás félelemmel teli kijelentést hallja az elborzadt arcú nagyasszony egyébként szépen szóló szájából, hogy nem szabad az embernek az égbe menni, csak az imának. Nehogy megzavarják odafent azokat az angyalokat, akik ezekből az imákból gyúrnák a legszebb báránnyelűket, szétválasztva és megkülönböztetve ezáltal az imákat a káromlástól, merthogy az utóbbiakból volnának azok a ronda esőfelhők, s benne a villámlás mutatná, hol vannak a legveszedelmesebb káromlások, de ezt az angyalos dolgot már csak Endre tette hozzá a költőzést követő első napokban, miután elgondolkodott a nekem hangosan felolvasott részleten.

Este a munkát előbb fejeztük be, szétszedtük a rominádot, más egyebet nem is csináltunk. Kiültünk az udvarra hallgatni, kutyát simogatni. Meleg nyári este volt. Néhány hőlégballon erőlködött a levegőben. Olyanok voltak, mint óriási, színes esőcseppek, melyeket lassan tovaűjt a szél. A kosarak üresen lógtak a ballonok alatt. De az nem lehet. Itt szinte mindig van valaki a levegőben; kecses és hangtalan, amolyan kinyújtott nyakú hattyú a vitorlázó, az ejtőernyős az kóbor, ide is leesett egy, a ház elé, az ernyője fent maradt a japánakácon, túlélte, a rohadt termodinamikára hivatkozott.

Ez a kőműves bontotta el a hatvanas években annak a zsinagógának a tetejét, amelyben Szép Ernő is imádkozott, mondta Endre. S mindezt anélkül, hogy délelőtt, a sárkányrepülő élményünk után említettük volna Szép Ernő nevét. Ilyen finoman tudott emlékeztetni.

Legalapvetőbb élményeink közé tartozik a kettősség élménye, folytatta tovább. Van olyan, amikor úgy érezzük, van belőlünk egy másik ember is. És ezt a kettősséget, ezt a tudatélményt nem egy tükör vagy valamely hangfelvétel elidegenítő hatása okozza, mert ilyenkor inkább megfeleltetésről, összeegyeztetésről van szó. Az ilyesféle kettősség normális, amiből általában nem is következik az az élmény, ami kettőnk között nagyon gyakran megtörténik. Tehát sokkal inkább arról van szó, hogy a tükörben,

hangfelvételünk hallgatása közben helyére teszünk egy apró részletet, az arc aszimmetriáit igazgatjuk, vagy az idegen beszédhangunkkal barátkozunk, mert ez egészen másképpen hallatszik, ha *csak* a fülünkkel halljuk. A kettősségélményben ugyanezen külső jellemzők lesznek érzelmileg idegenek; a belső távlatban rövid időre meglazul, lötyögőssé válik énképünk, s mintha saját idegenségünk adná a kollektivitás érzetét, valamiféle zavar szülte egyetemes sorsélményt, ami jóval több, mint amit magánynak és egyedüllétnek mondunk; valami képtelen paradoxonra kellene gondolnunk, egy egyszerű állításra és tagadásra, egy kölcsönösen ellentétes dologra, hogy megértsük, s ahhoz, hogy egyetlen szóval kifejezhessük, el kellene felejtenünk néhány szót, olyanokat, mint például születés és elmúlás, napfény és éjszótét, hanghordozó és csendélet, és akkor talán lenne ezekből egy világos szavunk, felelet és válasz mindenre.

Lassan ránk sötétedett. Nem szóltam közbe, végig fölfelé néztem. Akárha tényleg létezne egy ellentétes előjelű gravitáció, ami persze már nem az volna, hanem valami más, de ami nem kis érzékcsalódást okozhatna: mintha beleszédülnénk a magasság látványába, s ha egy pillanatra megfeledkeznénk arról a tudásunkról, hogy a lábunkon állunk, talán még bele is zuhannánk az égbe. Sötét volt, a viharlámpát nem hoztuk ki magunkkal. A kutya a cipőfűzőmet rágicskálta.

Szerettem volna megkérdezni tőle, miért akar elnémulni, de mivel gyanítottam, hogy ez összefüggésbe hozható titkos éjszakai ténykedéssel, inkább semmit se szóltam. A hosszasan magyarázott kettősségélményhez sem tudtam mit hozzátenni, s most ő is hallgatott, mintha innen akarná kezdeni, ami azt is jelentette, hogy itt akarja befejezni.

Egymás mellett ültünk, a sötétben egy még sötétebb folt volt a bal oldalamnál karnyújtásnyira, egy bizonytalan körvonalú, súlyos árnyék, mert az is fölfelé nézett, akárha a csillagokból szeretné kiolvasni azt az egyetlen világos szót. De nem ő volt az, hanem a cseresznyefa. És nem is karnyújtásnyira, hanem jó néhány méterrel távolabb. Talán ezért félelmetes a sötét, mert azt látunk bele, amit akarunk. Fénytelen életünk zavaros árnyképei kísértének bennünket, mint visszatérő rossz álmok.

Valamikor felállt, és bement a házba. Észre sem vettem, hogy nincs mellettem. Amikor beléptem, éppen akkor dobta a szájába a gyógyszert, valami általános fájdalomcsillapítót. A kétliteres műanyag kannából öntött vizet. Valamit én is éreztem, mintha nekem is fájt volna. Miután ivott a pohárból, szóltanul bámultunk egymásra.

Rövidnadrágban volt, zöld pólóján kis szakadás az egyik szegtől, a résen át láttam fehér bordáját. Csupasz karja vékony és enyhén piszkos volt. Könyökén fekete seb, mint egy bogár. Ismerősek voltak a rózsaszín forradásnyomok a bőrén, amit néhol egész sűrűn borított az erős napfénytől fényesség szőkült szőre. Tekintete nyugodt volt, szinte olvasni lehetett belőle, mi következik. Vagy pedig a fejfájástól volt ennyire kimerült és tartózkodó a pillantása, mondta már, hogy sokszor a szemét is nyomja a fájdalom. Ádámcsutkája olykor felhúzódott, még utánanyelt a gyógyszernek. Hüvelykujjával egy apró fekete foltot kapargatott a mutatóujjának hegyén. Talán az egyik vér-aláfutás volt ama megszámlálhatatlan sok közül, melyeket egy rossz mozdulat következtében szerzett itt a ház körül.

Szeretném, ha elolvasnád Lénia és Kornél történetét.

Hátralépett a hűtőhöz, kinyitotta, és a kerek varrodobozból zöld fejű gombostűt vett elő. A mélyhűtőben egyszer egy könyvet találtam. Egészen csonttá fagyott, szinte törni lehetett. A könyv címét és szerzőjének nevét most fedje jótékony homály. Amikor a különös hibernáció felől kérdeztem, azt mondta, így védekezik a por ellen, mert az

a szobákba éppúgy beszáll, mint a kartondobozokba; a fagyasztó az biztonságos hely. De hogy a varrodoboz miért került a zacskós tej és hús deka párizsi mellé, máig sem tudom. A gombostűvel elkezdte piszkálni a kis fekete foltot, úgy, hogy rossz volt nézni.

Ez egy olyan tüske, magyarázta, amelyik nem fáj. Nem ment be annyira, de ahhoz épp elég mélyen van, hogy körömmel nem lehet kikaparni. És ne legyen már annyira rosszul, mert például az ő felesége fogpiszkáló helyett tűt használ.

Egyébként van címe a történetnek, kérdezte, miután kiszedte a tüskét. Már kezdtem azt hinni, hogy nem érdeklí az írásom, de valószínű, hogy ezzel a ráérős piszkálással csak fokozni akarta az izgalmat, a megmutatás és meglátás izgalmát. Másrészről talán leplezni próbálta kíváncsiságát, s a történet címére vonatkozó kérdése is az illetelmes érdektelenség kérdéseként, nem pedig az érdeklődők udvariasságával hangzott el.

Árnyékok mulandó hűsége, feleltem.

Azt hiszem, még éppen időben mutattam meg neki a kéziratot, mert mindössze két hónapig tudtunk együtt dolgozni, aztán egy reggel ez is véget ért, be kellett vinnem a Klinikára. Egy tiszta fényű nyári reggelen történt, a napot téglapucolással kezdtük. Az elbontott ólak téglakupacán ültünk kőműveskalapáccsal a kezünkben. A terebélyes lombozatú és tekintélyes méretű diófa mögött egyre fényesebb lett a nap, s olyan volt, mint valami kerek lampion, mely véletlenül itt felejtődött a tegnapi mulatságból. Reggeli énekesmadarak árnyékában hallgattunk. A kezünk dolgozott. A száraz malterpor fehér felhőcskéjét a hűvös, az éjszakából átfújó szél vitte a közeli kerítésen csavarodó szulák félig nyitott kelyheibe. A megtisztított téglákat vastalicskába dobáltuk.

Mondta, hogy megint fáj a feje. Illetve, hogy még mindig. Így ébredt.

Mondtam, hogy mostanában nekem is egyre többször. Keveset eszünk biztos ennyi munkához.

Nem hinné, mondta, de minden lehet.

Letette a kalapácsot, lehúzta a kesztyűt. S aztán furcsállva néztem, miért emeli fel mindkét karját a hóna aljáig, ha egyszer a feje fáj. De hát ott is szúrt. S úgy nyomta és szorította össze a mellkasát, mintha legalábbis ki tudná onnan préselni a szűrást. Lebarapult, borostás arcát eltorzította a fájdalmas grimasz. Szemét lecsukta, szájának mosolyoszerű íve fölött ráncossá hegyesedett az orra.

Mentőt akartam hívni, de azt mondta, nem kell, majd elmegyünk busszal. Az ügyeletről mégis mentőt kellett hívni. A munka azonban így sem állhatott meg. Ő még egy hétig élt. Délutánonként bejártunk hozzá. Végig az öntudatánál volt, keveset beszélgettünk. Esténként a szekreter mellett ültem. A munkát már én fejeztem be. Elkészült a ház is. És aztán, végakarátának megfelelően, itt maradtam. A feleségével és a két gyerekkel. Ők is így akarták.

Endre Klinikára szállítását követő nap a jól bejártatott védőkesztyűmet kerestem, amit végül is a bontott téglák közelében találtam meg teljesen szétrágva. A fiatal és játékos Cupi kutya csinálta, s most, amint a velúrdarabokat felmutattam neki, óvatos léptekkel távolodott tőlem. Kutyabűntudata talán azzal a félelemmel párosult, hogy a rongyos bőrdarabbal megcsapokodom az orrát, ahogyan azt Endre több alkalommal, ám minden maradandóbb hatás nélkül tette.

S mielőtt az udvar hátsó részében a betontöréshez fogtam, azt latolgattam, kell-e nekem kesztyű. Hogy keressem-e az övét, a másik párat. Mert ahhoz nem vagyok elég tapasztalt, hogy ismerjem az igazán jó fogásokat, amivel könnyebben és biztonságosabban emelhetem a csákányt, engedhetem a nehéz kalapácsot, nyomhatom a

vésőgépet. Úgy emlékeztem, hogy indulás előtt a kis ház cserépkályhájának tetejére, a sarló és a bolhairtó szer mellé tette. Ez ugyanolyan kesztyű volt, mint az enyém. Talán csak kopottassága különböztette meg az én épen maradt kesztyűm fél párjától. Mert amióta elolvasta a kéziratomat, azt mondta, többet dolgozzak az asztalnál és kevesebbet itt kint, ő egyedül is elboldogul, s ha nem, akkor majd szólni fog. Az ő kesztyűjének bolyhos, szürke bőre a fogások erősségének és gyakoriságának következtében egészen kikeményedett és elfeketedett, néhol vörös volt a téglaportól, zöld a kerítésfestéktől.

A kesztyűt valóban a kályha tetején találtam meg, úgy tette le, mintha másnap fel akarná venni. S ennek a kesztyűnek a megtalálását és csak az egyik felének a kölcsönvételét akár második jelnek is mondhatnám. Véletlenszerű egybeesés, ám akinek van egy ikertestvére, nehezen hisz a véletlenekben; csak szükségszerű történések vannak, amelyek a folyamatosan változó körülmények függvényében olykor természetesenek, másszor képtelen következményekként hatnak.

Ilyen szükségszerű történések mondanám azt a megoldást, hogy csak az egyik felét vettem kölcsön Endre kesztyűjének, ami mintegy ismétlődése volt, ösztönös utánzása gyermekkorom egyik hasonló megoldásának, mikor is bőrkesztyűmet pótolandó vettem el néha az Endrét, de akkor is csak a hiányzó felet. A vésőgéppel már szilánkoszá vertem az első sárga sóderszemeket a betonban, amikor az emlék, anélkül hogy szándékosan gondoltam volna rá, váratlanul ott volt a kezemben, mintha csak az egész testet átrázó gép lett volna segítségemre. Erről pedig eszembe jutottak az ujjaink. Összesen a húsz ujj azonossága és különbözősége.

Ugyanis az én jobb kezemnek a bőrmintája nagyobb hasonlóságot mutatott az ő bal kezének a mintázatához, mint a sajátoméhoz. Legalábbis erről igyekezett meggyőzni bennünket az a bűnügyi nyomrögzítő, aki az iskolában, egy rendőrségi bemutató keretében összehasonlította a kezünket. Sokáig és rejtélyesen pepecselt a papírral és porral, a tintával és nagyítóval, forgatta, nézegette a tojás alakú képeket, s miután a tenyerünkről is készített egy-egy nyomatot, teljes komolysággal azt jelentette ki, hogy én viselem Endre bal kezét, vagy ő az én jobbomat, mindegy is, a lényeg az, s intett a kezével, hogy hajoljunk közelebb, mert amit ő most mutat, az nem mindennapi, láthatjuk, azonos a két ellentétes kéz. Magyarázta és mutatta a papíron azokat a hajlatokat és iveket, csavarodásokat és kis domborulatokat, amelyek egyéniek és azonosításra alkalmasak.

Talán ezen a karácsonyon történt, hogy mindketten fekete bőrkesztyűt kaptunk ajándékba, melynek az egyik felét én nagyon hamar elvesztettem. S ha nem is szó szerint, de igaza lett abban a nyomozónak, hogy én viselem Endre bal kezét. A nyomszakértő már hallott ilyenről, de őszintén megvallotta, nem hitte, hogy tényleg létezik is, vagy hogy ő egyszer ilyen tenyerekre bukkan. Látszott, hogy örül saját felfedezésének, mint mondjuk az a lottóvizsgáló személy, aki ötös találatra bukkan a szelvények átnézésekor, de a nyeremény nem lehet az övé.

Egy idő múltán Endre jobbos kesztyűje fénytelenebb és töredezettebb lett, mert mindketten használtuk, felváltva. Az ő balos, kíméltebb kesztyűjének már nem lehetett a párja, az enyémnek meg azért nem, mert ha látszólag azonos volt is az enyémmel, eredendően nem tartozott hozzá. Az ő kesztyűje csak vendégeskedett a kezemen. A vége pedig az lett, hogy ez a jobbos mégiscsak nálam maradt, ő pedig kapott egy új párat.

Évente kétszer kaptunk ajándékot. Karácsonyra és születésnapunkra. Ezek voltak a nagyobb ajándékok, ruhaneműk, játékok, egyformák. Esetleg a színük volt más. Va-

lahogy úgy alakult ki, hogy a kék lett az övé, a zöld pedig az enyém. Azt mondták, így igazságos, s ezt bizonyára nem a színbeli megosztásra értették. Egyformák vagyunk, egyformát is kell kapnunk.

Mi ezt nem is annyira igazságosnak, mint inkább természetesen találtuk, nem keresve akkor összefüggéseket az igazságosság és természetesség között; elfogadtuk, hogy párnak pár lehet a párja. Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy ebben az esetben az igazságosságnak semmi köze nincs a gyakorta hangoztatott kiérdemeltség lélekre ható és büntudatot ébresztő elveihez. A kettőnk között kétségkívül létező magatartásbeli különbségeket fedték el ezáltal, éppen azt, amit oly tisztán és pontosan szerettek volna látni. Ennek a logikának a működését valahogyan nem értettük, de még ennél is nagyobb fejtörést okozott nekünk egy jó darabig a karácsonyi ajándékok azonossága. Mert ha itt lent nem is, de odafent csak tudják, melyikünk a jobb vagy a rosszabb, s akkor aszerint kellene kapnunk az ajándékokat. De nem így történt. És én úgy gondoltam, hogy Jézus a szegtől lyukas tenyerével simogatja gyermeki fejemet. Fájdalmas és büntudatot keltő volt ez a szeretet, amely persze csakúgy nélkülözte a valós testi közelséget, mint a szüleink felemás szeretete. Ők egymás taszításának erőterében éltek, s ennek az erőternek a két végpontján, önnön korlátaik törvénye szerint mozoghattak. S az erőter sajátossága az volt, hogyha lanyhult közöttük a gyűlölködés, az csöppet sem hozta közelebb őket; a két pólus kiengedett ugyan, de valami semleges, tehetetlenséget okozó helyzetben találták magukat. Ami talán még borzalmasabb lehetett nekik, mint az örökös civakodás. Mi az állandó feszültségtől és kényszeres semlegességünkől legtöbbször bölgve pörögtünk ebben a térben, a tehetetlenségi erő tartott közöttük.

Aztán szüleink válását követően ez az erőter szinte a végtelenig tágult, miáltal forgásunk lelassult, sőt megállapodni látszott valamelyik szélen; én itt maradtam anyámmal, Endre ment apámmal. Észre sem vettük, hogy kényszerpályánk köríve megnagyobbodik, és mi ebbe belelassulunk, hogy ő már tényleg és végérvényesen ott marad apámnál, valahol a Tisza mellett.

A szüleink egy legalább oly lehetetlen és bonyolult számtani műveletet végeztek el velünk, mint amelyet a természet életünk első pillanataiban: *egy-ből-kettő* lett kivonva.

Azonosságunk biztos kötésű alapja anyánk *zigótának* nevezett, apánk által mintegy véletlenül avagy tévedésből megtermékenyített petesejtje. Vagyis valami olyasmi, amit máskülönben méltán nevezhetnénk a szerelem magvának. És hasonlatosan bármelyik közönséges maghoz, melyet a földre vetnek, és sorsformáló szándékkal ott is hagynak, ennek a magnak is szükséges az ültetésen túli, az életét jóváhagyó szülői avagy teremtetői áldás, hogy majdan ez is növekedjék és sokasodjék a szerelemben.

Ám némelyik magban, talán az áldás bőségének következtében, máig sem lehet tudni, hogy, hogy nem, a sokasodás már itt megindul. A mag egyszerre csak elkezd osztódni: egyből kettő lesz, páratlanból páros. Felezésnek mondani ezt az osztódást nem lenne túl szerencsés, mivel ennek a két félnek már az elválásuk pillanatában egésznek kell lennie. Úgynevezett *blasztoméráknak*, amelyek a *zigótából* oszlanak tovább; az egyik csipetnyivel sem lehet több vagy kevesebb a másiknál. Mintha az egyik a másik által biztosítaná be saját s ezáltal közössé váló életüket. Mintha ez a titkos, minden részletében rejtélyes duplázás a szerelemben ama narcisztikus következménye volna, mely valójában természetlen, de itt, ebben a frissen megtermékenyített magban mintha egy újabb megtermékenyítési és megtermékenyülési folyamat játszódna le egészen mesébe illő módon. S mindenekeelőtt nemtelenül, a nemiség kialakulása előtt.

Akár a vízcseppek, amelyek az előbb minden nehézség nélkül váltak szét, ám összefolyniuk éppen azonosságuk következtében már soha többé nem lesz lehetséges. Mert lassan, mintha csak a halmazállapotuk változna, elkezdenek szilárdulni; csontjaik lesznek, a csontjaikon húsok, izomkötegek. Testük lesz: összetéveszthető, a megszólalásig terjedő hasonlóság.

A felcserélhetőség pedig olykor behelyettesíthetőséget is jelenthet. Hogy bizonyos körülmények között egyik a másikat pótolhatja, hogy akár össze is folyhatnának, akkor is ugyanazok maradnának. Ha egyáltalán létezne ilyesféle tökéletes egyesülés. Ha ketből lehetne egy. Vagyis helyesen mondva: ha egyből ismét egy lenne.

De ebből a magból ketten lesznek: egymásnak szimmetrikusan megfelelő pár. Tükre a tükörnek. Ikrek, egypetéjű ikrek.

Az azonosak különbözősége szemmel éppoly nehezen fölfedezhető, mint a különbözők azonossága. Amit pedig nekünk kellett volna a legjobban tudnunk, mégis, vad birkózásoktól sem mentes ifjúságunk egy részét azzal töltöttük, hogy minél több látható jelet különböztessünk meg egymáson. Olyanokat, amiktől én én lehetek, ő pedig ő. Egy időben untuk és utáltuk hasonmásszerű állapotunkat. Ő elsőségébe kapaszkodva fölényesen jelentette ki, hogy én csak az alteregója lehetek, semmi több, hiszen ő előbb született öt perccel, ezért vitalitása vitathatatlan, ne is vitatkozzam vele. Nem, vitatkozni tényleg nem próbáltam, kissé alattomosabb módszert választottam, igyekeztem elsőségébe vetett hitét megingatni, elbizonytalanítani. Hátha már ott, a szülőszobán összecseréltek bennünket. Anyánk azt mondta, egyformán rózsaszínűek és helyesek voltunk, méretünk és súlyunk is azonos volt. De aztán Endre erősebben szopott, én lustább voltam, mindig elaludtam. De biztos-e, hogy én voltam a lustább? Anyám felhúzta a vállát, majd azt mondta, hogy szerinte igen, mert miután lemostak bennünket, szalagot kötöttek a kezünkre, azon volt a nevünk. De ő akkor félholt volt, a fürdetést, a mérícskélést, a szalagkötözést nem látta, s amikor legközelebb, szoptatáskor találkozott velünk, mindketten pólyában voltunk.

Lehet, hogy én vagyok Endre, te pedig Tamás. De ha előbb születél is, próbáltam fölényeskedni, nekem akkor is két szeplővel több van az orromon. Merthogy mindent szorgalmasan számolgattunk magunkon, s mondhatom, elég alaposan megismertük saját és a sajátunkéban a másik testét. Mindez azonban kevés volt ahhoz, hogy megtaláljuk máságunknak azt a magvát, amely működésében, technikájában az azonosságunkat meghatározó mag osztódásához volna hasonlatos.

És mint minden ikerpár, mi is abban a tudatban nőttünk fel, hogy egyformák vagyunk, elválaszthatatlan párok, ezt így kell elfogadnunk. A jelentős testi hasonlóságunkon elcsodálkozó emberek pillantását éppúgy megszoktuk, amint az sem volt feltűnő, hogy sokan akkor is többes számban fogalmaznak, ha történetesen csak hozzám beszélnek, s ha ő nincs is jelen. Megfigyeltem, hogy az emberek többségét zavarba ejti az ilyesmi, kellemetlen és nyugtalanító érzés, hogy nem tudja eldönteni, tényleg ahhoz beszél-e, akihez akart, s azt hiszi, az ikerség az valami olyan játékot jelent, aminek alapszabálya a megtévesztés. S azok az emberek, akik mit sem zavartatva magukat, hasonlóságunk következtében általánosító egyenlőségelet tettek közénk, azoknak végtére mindegy is volt, hogy magaviseletünk és szorgalmunk miatt melyikünket illet dicséret vagy elmarasztalás. Ami pedig nemhogy cinkossá nem tette egyiké tartozásunkat, hanem inkább valamiféle önsajnálatszerű érzést erősített bennünk; de hát ez is közös volt, önösségünk is a másikban, a másik által volt meghatározható. Kialakult bennünk egy elképzelés arról, hogy a születésünket megelőzően, ott az anyaméhben

valami tényleg átkerült belőle hozzám, s fordítva viszont, s hogy ténylegesen nem a vonásainkban van az igazi hasonlóság, hanem a képességeinkben, lelki érzékenységünkben.

Még a válás előtti ritka távolléteink ideje alatt, amint arról a későbbiekben beszámoltunk egymásnak, egyformán megtapasztaltuk a bizonytalan létállapot görcsöt okozó, bénító és elnémító, kétségbeejtően sokáig melankolikussá szelídítő magatartásformáját, amit máskülönbön önbizalomhiánynak szokás mondani. Ám a mi esetünkben ez több volt egyszerű elbizonytalanodásnál, mivel az önbizalom elvesztését nem valamely feladat vagy probléma megoldásának nehézsége okozta, a helyzet inkább az volt, hogy hiányzott egy kezem, amire éppen szükségem lett volna, vagy a lábam, amivel éppen lépni akartam. Néha a fejem is, amivel átgondolhatnám, mi vagy ki hiányzik nekem. A válasz egyértelműnek látszik, hogy természetesen őt hiányoltam, de rá kellett döbbernem, hogy teljes egészében magamat hiányoltam az ő hiányában, vagyis azt a részt, ami benne maradt belőlem.

Azt is mondhatnám, hogy szinte fogyatékoságként éltük meg saját teljességünket. Mivel sokszor már terhes is volt a másik jelenléte, a nagyon is gyakorlatias egymásrautaltság. Az öntudatra ébredés első pillanata az, amikor a múltamból emlék lesz. Amikor a jelenemet jelenszerűen élem meg: kinyitom a szemem, és a döbbenettől két kézzel csapok a paplanra. Mert ott látom magam az ágy végében. Elérhető közelség, ám ha tényleg megkísérelném elérni azt a másik magamat, akkor csalódnom kellene, mivel ő áll ott, én az ágyban fekszem. S e felismerésben látszólag nincs nagy hiba, de ha az ágy végébe gondolom magam, mintegy kívülről szemlélve azt az ébredező, pizza-magallérját rágicskáló fiút, akkor sem magamat, hanem őt látom. Akárha látásom, gondolkodásom válna el a testemtől, s mintegy csak illúziója volnék magamagamnak, annak a testnek, amelyikből tényleg van még egy. Tudatunk egyforma hosszúságban hasad meg ott, ahol az énünk kezdődik. Ezt a hasítékot kellett betömnünk mindkettőnknek. És ehhez mindketten kellettünk mint anyag. Sok év után összeköltöztünk, ismét együtt éltünk Angyalföld egy kicsiny lakásában, a Szabolcs utca elején. Némiképp boldog időszak volt ez kettőnk életében, szerettünk is ott lakni, habár az állandó zaj megoldhatatlan problémát okozott neki is, nekem is. Zajérzékenységünk szintje is megegyezett. A pályaudvar közelsége miatt csak ritkán és csak rövid időre nyithattunk ablakot. Éjszakánként gyakori volt a kocsirendezés, mikor is a tehetetlen testek ütközése láncszerű dübörgéssel futott végig a Dózsa György út irányába, s a pályatest köré épített terület akusztikájának köszönhetően onnan vissza; nagy és sok hang volt ez egyszerre, műszakonként váltakozó erősségű. S volt ebben a tolatást végző mozdonyvezetőnek szóló indulatos hangszóróhang, füttyögés, a kerekek alá dobott saruk csikordulása, a talpfákon és váltókon végiggördülő vagonok egyenletesen lassuló dübörgése, amit aztán az ütközők zártak le egy-egy hangos csattanással.

Semmi sem tesz olyan felszínes egyenlőségjelet két ember közé, mint az ajándékok azonossága. De egészen más a helyzet akkor, ha ezek az ajándékok egymástól valók, ha mindketten egyszerre és kölcsönösen ugyanazzal lepik meg egymást. Gondolatuk is közös, vágyaik is azonosak, kívánságaik megegyeznek, amit aztán egyformán elégitenek ki, mert amit a másiknak szeretnének, azt szeretnék maguknak is. Ezért mondtam a közössé váló történetünket kettőnk legfontosabb ajándékának. Ugyanakkor anélkül kaptam ezt az ajándékot, hogy tényleg és kizárólagosan csak nekem adta volna, én pedig anélkül ajándékozom meg őt, hogy neki írnam, amit írok. És ezt biztosabb kötésnek látom, mint a *zigótákat*.

Különbözőségünk biztos kötésű alapja most már kétségkívül ebben a közös történetben az ő halála. Halálos betegnek kellett lennie ahhoz, hogy előre lássuk: ami annak idején egyszerre kezdődött el, az neki hamarabb fog véget érni. Habár ez akkor még nem volt ennyire egyértelmű, mivel fájdalmaim nekem is voltak. Bizonyos mértékig felelősséget is érzek. Mintha én termeltem volna ki azt a mérget, amelyik őt elpusztította. Én írtam helyette. Büntudatom képi hasonlata a következő: minden védőfelszerelés nélkül készülődünk a víváshoz. Lecsupasztjuk magunkat teljesen. Az egész játék, mégis vigyáznunk kell, mert a védekezés egyedüli lehetősége a török forgasztásának ügyessége. Gyakorlat és bemutató az egész, közben egyikünk sem veszi észre, hogy a török hegyéről a gombok lekopnak vagy letörnek. Egészen jól haladunk, finomodik a technika, gyakorta cserélünk szerepet, egyszer én támadok, másszor ő, megtanít a saját védekezésének apró fogásaira, én pedig a saját támadói mozdulataim gyenge pontjait mutatom meg neki. Az egész egy nagy vallomás, szemben állni csak a pengék miatt kell. És már nagyon fáradtak vagyunk, de egyszerűen nem tudjuk abbahagyni, örülünk egymás ügyességének, s egyre bonyolultabb formákat választunk. Lentről, egészen mélyről indítok, ő csavarással próbálja védeni a szúrást, a pengék összetekerednek, s már visszahúznám, mikor a töröm hegye váratlanul fölcsapódik, éppen akkor, mikor ő kissé előredőlvén próbálja szétválasztani a pengéket. Szinte beledől a törömbe. A rezgő penge pedig a szívében áll meg.

Mindenek ellenére még most is olyan, mintha össze volnánk nőve. Amint egyazon ágba két oltvány. Még halála ellenére is. Vagy annál is inkább. Mint a föld alatti és a föld feletti rész. Gyökér és Törzs. Vagy mint szarvas fején kétfelől az agancs. Egy jobbos és egy balos. Betegsége az én betegségem is volt, és halála is az enyém lett, teljes egészében, alapos megfontolás után és minden vicc nélkül bízta rám a feltámadás dolgát. Valahogy mindig úgy alakult az életünkben, hogy a fényt is egyszerre kaptuk, az árnyékot is.

Azt a bizonyos kezet most is ugyanúgy a fejem fölött érzem, mint amikor az első nélküle töltött karácsonyon, amint anyámmal ketten álmosan sétáltunk hazafelé az éjféli miséről, hogy már nem simogat, ott van fölöttem, de olyan magasságban és akkora méreteken, hogy átlátni lyukas tenyerén. Ez a lyuk volt akkor az egész téli égbolt.

Endre betegségéről annyira sokfélét mondtak az orvosok, hogy valójában máig se tudjuk, mi vitte el. Daganat, szívelégtelenség, de úgyszólván az összes szervét betegnek mondták, és a hasonló panaszok miatt engem is kivizsgáltak. Majd egy belgyógyász főorvos kijelentette, én csak beképezem a fájdalmat, ne fájjon már ennyire Endre fájdalma, könnyebbüljek meg egy kicsit, ne terheljem magam, mert a testvérem testi fájdalma nálam lelki eredetű, ez sugárik szanaszét a szerveimbe.

Megkérdeztem, hogy lehet-e fordítva is, hogy nem én, hanem Endre képzele be az én betegségemet.

Természetesen lehet. Csakhogy ő azt nem hiszi.

Mindenesetre Endre ekkor már a Klinikán feküdt.

Egyszer a vízvezetéknek ástuk az árkot. Az ilyen földmunka, ami jócskán a felszín alá megy, s ahol a földnek a gyökerek édes illatától már egészen más szaga van, őt a sírásók munkájára emlékezteti, mondta.

A temetőben a föld ugyanolyan fekete és ragadós volt, mint a ház udvarán. Könnyű nyári zivatar szakadt ránk, a sírverem pillanatok alatt félig teleszaladt vízzel. A koporsó alig akart elmerülni, de aztán elkezdték dobálni a földet a munkások.

Sár volt az a marék föld, amit a gödörbe dobtam. Egy könyvet tettem mellé. Ő akarta, hogy így legyen. Hogy teljes legyen a feledés.

Ellenben a kéziratait, az összes cetlit és a füzeteket mind rám hagyta. Azt mondta, csináljak velük, amit akarok.

Nekem adja, mert kissé olyan, mintha bennem még tovább élne. A mi kettősségünk csak így lehet egy és teljes, a halállal. Ő így marad velem, s ha olykor netán hiányát is érezném, akkor az nem az ő hiánya lesz, hanem egy szóé, egy mondaté, amit nem találok, ahol elakadok írás közben.

De ő majd súgni fog. Akkor fogok súgni, amikor sarlózás közben egy marék fűcsomóba szagolsz, amikor a hőcserélőben a gőz a hideg vízzel találkozik, és te a csövek szétszakadásától félve, rémülten hallgatod a kattogást. Vagy amikor némán fölbámulsz a csillagfényes égre, hogy keress valami mozgást, vagy hogy leltározd a Göncölszékér rúdjának második csillagát, amelyik fölött van még egy halványan pislákoló is, s látni akarod ezt az ikercsillagot, mint kerülgetik egymást.

Ebben a kozmikus csöndben fogok neked súgni. És ez a súgás is majdnem csönd lesz. De nem felülről fog jönni, aminthogy odalentről sem várhatod. A halottak nyelvéen fogok súgni, ami mégse lesz túlvilági, mert nem hangja lesz ennek a súgásnak, hanem melege; leheletnyi érzés, ami majd megerősít valamiben, erőt ad valamihez, egyszóval éltet majd.

És súgni fogok akkor is, mikor lefekvés előtt a lányomnak mesét olvasol az ágyszéken. Sűgok majd, ha kibontod a pelenkából a fiamat, és meleg vizes szivaccsal kitöröld a szart a feneke közül. És ha odafigyelsz, ha egyáltalán majd oda tudsz figyelni, feleségem ölelése közben is meghallhatod a sűgást. És amikor kettőtök között beteljesülni látszik a tökéletesség, az azonosság a kölcsönösség természetes ellentétében, amikor egy pár egy pillanatra egy lesz, megérted majd, hogy sokkal tartósabb egységet szerezhetsz meg magadnak, igaz, kevésbé örömteli és gyönyört okozó módon, ha a halálom után odafigyelsz ezekre a sűgásokra, és keményen dolgozni fogsz.

Sírt, amikor ezeket mondta. Csöndben sírt, a könny kifolyt nyitott szeméből. Nem pislogott, mintha észre sem venné, mintha a karjára kötött és véletlenül túlادagolt infúzió ott csordulna ki. És nem is törölte le.

Nekem ad mindent, mert én a sejtékig érzem őt. De persze mindez majd csak akkor lesz az enyém, s akkor lesz teljes az egységünk is, ha ő bennem feltámad.

Az ágy szélén ültem, azt a kezét fogtam, amelyikbe az infúzió volt bekötve. Néztem a vezetéket, a lecseppenő cseppeket, a bőre alá fűródott tüt. Sírt még, de most valahogyan csak a jobb szeméből folyt a könny. A bal száraz maradt. Ezzel a szemmel néztem őt. Nézttem tehetetlen önmagamat. S anélkül, hogy elbúcsúztunk volna egymástól, szó nélkül fölláttam, és kijöttem a kórteremből.